

ПАВЕЛ АМНУЕЛ НЕ СЪМ ВИНОВЕН

Превод от руски: [Неизвестен], 1981

chitanka.info

Само едно мога да ви кажа категорично: Не съм виновен!

Не съм виновен, че в Антарктида е студено, а на екватора горещо. Не съм виновен, че в реките рибата се задушават. Съвсем не е моя вината, че инквизиторите са изгорили Джордано Бруно. Атомното оръжие също не е дело на моите ръце.

Вестниците отпечатват мои карикатури. На една от тях съм изобразен, че летя към някакъв жертвеник, а зад гърба ми какво само не става: избухвания на звезди, урагани, войни... Картина, достойна за един Босх. Впрочем вестникарите си нямат и понятие от наука. А моите колеги учените? Та нали всеки от тях за една добра идея е готов да продаде и душата си на дявола. Един остроумен експеримент, опровергаващ второстепенна подробност на стар закон, се оценява с докторска степен, а мен, който отговорих наведнъж на множество природни загадки, ме дават под съд...

Аз станах изкупителна жертва, защото проведох своя опит поразяващо навреме. Удивително навреме. С цели триста години по-рано, отколкото хората бяха дорасли за неговото разбиране.

У мен няма нищо динамично. В Харвард, където учих, се говореше, че съм просто късметлия. Теоретичната физика влизаше в съзнанието ми както шило в памук. Само малцина знаеха какво ми струваше това. Аз не спях. По-точно половината от съзнанието ми бодърствуваше през цялото денонощие, а втората половина непрекъснато дремеше и именно тя се занимаваше с научни търсения. Най-добрите идеи те осеняват по време на сън — това бях усвоил в колежа. Повярвал твърдо в силата на интуицията си, измислих специален режим за тренировки и за няколко години обучих половината на своя мозък да се намира непрекъснато в сънно състояние. Всеки нормален учен спи по осем часа, а дори и по-малко. По-добрата половина на моето „аз“ спеше цели денонощия и няма защо да се изненадваме, че бях посещаван по-често от нетривиални идеи, отколкото моите колеги.

Станах по специалност хронодинамик. Това беше най-младата наука, изключително странна и още неразработена. Никой не разбираше нейната същност, включително и създателите ѝ — Рагозин и Ленър. Машините на времето се намираха под строгия контрол на правителството, което въпреки всичко не можеше да си представи защо трябва да се изучава миналото, щом то не трябва да се променя.

Миналото може да влияе върху експериментатора, но не и обратно — така гласи знаменитата забрана на Рагозин-Ленър. Точно поради това аз се заех с теорията на проникването. Ако моите изследвания успеяха, би станало възможно не само да се вижда миналото, но и да му се въздействува.

Сега, когато се намирам под домашен арест, започвам да се досещам, че не толкова пиететът пред имената на корифеите е пречил на моите колеги да работят върху теорията на проникването, а страхът. Именно страхът е спирал много от тях. Именно страхът, че ако се постигне всичко както трябва, ще се намери маниак който да почне смело да прекроява историята. И това при съществуващите проверки и контрол! Дори сега, когато машините на времето напомнят телевизионни камери, пътуващият е облепен с повече датчици, отколкото космонавтите. Контролират се всичките му движения. Та той не може да мръдне дори с малкия си пръст извън програмата...

Общо казано, аз бях доволен: правех това, което ми харесваше, без някой да ми пречи. Вярно е, че никой не познаваше моята работа — публикувах статии твърде рядко. Разбираше ме само жена ми Инес.

Не зная дали си заслужава да споменавам за това пред съда в заключителното си слово, но ако не беше Инес... Тя е испанка и с гореща кръв. Всички се обръщаха след нас, когато вървахме из университетското градче. „Късметлия“, чувах зад гърба си аз. Отстрани можеше да ти се стори, че си гугукаме като гълъби. Всъщност аз ѝ разказвах неща във връзка с теорията на проникването, тъй като само това ме занимаваше (онази половина от мозъка ми, която спеше).

Какво ли беше намерила у мен? Може да се каже, че характерът ми беше рибешки. Темпераментът на Инес обаче беше достатъчен дори за двама — именно тя постигна това да ми дадат лаборатория. Тя се нуждаеше от световна известност — така сега вече разбирам нещата.

Разполагах с четиридесет сътрудници и една теория. И освен това с достъп до машините на времето — в плана на експериментите бях длъжен да проверявам собствените си изводи. Един час работа с машина на времето струваше умопомрачителни пари, особено ако се промъкнеш дълбоко в миналото. А от моите изследвания бърз резултат

не се очакваше, така че ми даваха само по половин час в седмицата. Това беше достатъчно дотогава, докато не попаднах на метода за скока.

Ето кое е поразяващото. Когато разказах за своята идея на Инес, тя не реагира, сякаш ставаше дума за утрешния обед, а тя имаше именно превъзходен усет за неща, обещаващи за в бъдеще известност. Докладвах за своя резултат на един семинар, а след това и пред съвета на директорите, и на края на самия президент на дружеството на хронодинамиците. Никакъв ефект! Тоест никой не каза нито дума против, но и не прояви никакъв ентузиазъм. Нова идея? Добре. Необходими са ви средства? Моля, бюджетът на института е голям, хронодинамиката е на почит, работете! Идеята беше ясна до пълна прозрачност. Всички гледаха през нея и не виждаха какво има вътре. Вероятно е било точно така. Ето кои би трябвало да бъдат съдени — всички останали, като се почне от жена ми и се свърши с президента на дружеството. На тях нищо не им струваше да ме спрат, аз никога не съм бил склонен към експерименти.

Методът на скока сега е известен на всяко дете. Струва ли си да повтарям? Само така, накратко.

Същността е следната. Преди около десет милиарда години нашата вселена е представлявала пашкул от елементарни частици и излъчвания. Материята е била свита дотолкова, че в нея не е действувал никой от известните ни природни закони. След експлозията на този пашкул вселената е започнала да се разширява. Образуваха се галактиките, звездите, планетите, животът, разумът...

Именно за този пашкул на вселената се замисли веднаж онази част от мозъка ми, която винаги спи. Най-дългото трасе в миналото възлизаше на осемстотин милиона години. С други думи, нашите хронодинамици даже близо не бяха се добрали до най-странния и интересен момент в живота на вселената. За това нямаше особени причини, а просто на никого в главата му не беше хрумвало да се намъква така дълбоко. Обикновената разпръснатост в науката: историци, палеонтолози и дори геолози обсаждаха института да надзърнат в необходимия им отрязък от земната история, а космолозите се вираха само в небето. Те бяха свикнали да работят много повече с радиотелескопите, отколкото с машините на времето. А толкова очевидно е, че вместо 20 прониквания на осемстотин милиона

години в миналото може да се направи само едно, но на шестнайсет милиарда години назад.

Аз разбрах преимуществата на своята идея мигновено. Тъй като при състоянието на пашкул не действуват известните природни закони, то там изчезва и самото понятие време. Не може да се каже дали вселената е съществувала в състоянието на пашкул само един миг, или цяла вечност. Това е все едно да се питаш каква дължина има фотонът. Времето като последователност от събития е възникнало, когато пашкулът се е разпаднал. С други думи, имало е време, когато времето не е съществувало. Ако това е така, то не би действувала и знаменитата забрана на Рагозин-Ленър, която всъщност е бич за хронодинамиките!

Аз почти нищо не разбирам от космология и поради това се обърнах, естествено, към специалисти. Всъщност към Дейв Милър, чието име открих на страниците на „Астрофизическо списание“, а телефонната книга ми подсказа, че живее в нашето университетско градче. От своя страна Милър почти не познаваше хронодинамиката.

— Вие забравяте, — каза той, — че по онова време, когато още не е имало време, вселената е била толкова малка, че не е можел да съществува нито един атом. Вашата машина мигом ще се окаже стисната в чудовищно налягане, смазана, разцепена, пресована, размазана и унищожена — не знам дали на вас ви са известни други синоними на думата „унищожаване“?

Онази част от моя мозък, която е задължена да регенерира идеи, не ме подведе и дори без да успея да осъзная какво говоря, изтърсих:

— Но ако е изчезнало времето, то няма и пространство, нали? И щом е така, не може да има и понятието скорост, а значи и понятието налягане. Следователно не може да се говори за никакво унищожение. Атомите на материята са били разкъсани преди настъпването на състоянието на пашкула, а аз ще прескоча този опасен стадий с машината на времето и точно по този начин ще избегна общата участ на вселената!

Милър прехапа устни — до него най-сетне достигна цялото своеобразие на положението. Какво ли не бил дал самият той да се отпрати към пашкула на вселената, над който беше разсъждавал през целия си живот! Бих ли могъл да си помисля тогава, че Милър ще бъде първият, който ще започне да ме преследва? Отговорността на учения пред осъществяването на собствените си идеи. Вероятно точно това му

е хрумнало в главата, когато е разбрал, че не той ще види пръв със собствените си очи началото на света.

Бях окрилен от факта, че идеята ми не се провали веднага. Тя не се провали и по-късно. В печата излезе моя статия за метода на скока и управителният съвет ми отдели без никакви увъртания допълнителни суми за експерименти. Темата беше утвърдена, а и би ли могло да бъде иначе? Кой учен би се отказал от толкова съблазнителен опит?

Когато веднъж Милър ми каза, че експериментът може да се окаже опасен, аз вдигнах рамене.

— Не говоря за вас — обясни Милър с някаква странна интонация, чийто смисъл разбрах едва впоследствие. — Имам предвид хората... Когато учените в Лос Аламос са експериментирали критичната маса уран, това е било опасно за тях, но и много по-опасно за цялото човечество. Не намирате ли, че е така?

— Самата идея за скока... — започнах аз.

— Вие ще се окажете в ковачницата на природните закони — продължи Милър. — Природните закони... Та те са станали такива, каквито ги познаваме, едва след експлозията на пашкула. А вие пък, намирайки се в пашкула, можете със своите действия или дори само с присъствието си да повлияете върху тяхното формиране. Може би би било достатъчно да мигнете и ускорението в нашия свят да се окаже пропорционално на работата, а не на силата?

— Ако природните закони зависят от случая — казах необмислено аз, — защо на този случай да не се помогне?

Милър стана и си отиде, без да се сбогува, а моите думи по-късно представи в съда като доказателство за моята пълна научна безпринципност и безотговорност.

Отговорността на учения... Сега разполагам с много време да мисля за нея, тъй като не правя нищо и само чакам. Когато ученият работи върху интересен проблем, може да е генетичният код или водородната бомба, когато не спи по цели нощи и почти не се храни, той не мисли за отговорността, а само за нещата, които му пречат за завършване на изследванията. Например на мен ми пречеха техническите трудности. Лесно е да се каже, хайде вместо двайсет скока на осемстотин милиона години назад, да направим един на шестнайсет милиарда години. А техниката те подвежда. Наложил се да моля за фондове за технически доусъвършенствувания, за което отиде

време, но аз не го загубих напразно. Завърших цикъл от теоретични изследвания на метода за скока и хронодинамиците го оцениха по достойнство. На моите трудове се позоваваха и нито един дори не спомена нещо във връзка с намеците на Милър. Интересът към истината — ето кое движи учените. В края на краищата кое е важно: отговорността пред хората или пред истината?

Аз подготвих цели три години опит, който продължаваше само три минути. Биха могли да ме прехвърлят в Московския институт за времето и дори в Калифорнийския технологически — там експерименталната база беше по-добра от нашата. Но професионалната етика не позволи на колегите ми да ме заобиколят. Аз бях автор на идеята и аз бях длъжен да я осъществя.

Работата беше адска. Четиридесет души съвсем не са много. Сега и аз самият бих искал да имам не лаборатория, а цял институт. Но да получа катедра се оказа по-сложно, отколкото да получа апаратура. Наложих се да се справям със собствените си сили. Рядко онази половина от моя мозък, която винаги бодърствува, забелязваше признаците на бурята: Милър се проявяваше в печата с публицистични статии и намери привърженици в Пъгуошкия комитет. Засега още не ми пречеха да работя. Инес притежаваше по-добър усет от моя и уверяваше, че така не може да продължава дълго: никога не се случва да не ти пречат на работата. Беше необходимо опитът да се проведе колкото се може по-бързо. И в полза на работата би било най-добре аз самият... Разбира се, има разлика от това, дали отиваш на гости при динозаврите, които се виждат само на екрана, или се отправяш там, където не съществува нито време, нито пространство, нито Рагозин-Ленър с техните забрани... Но Инес ме убеди. И когато съветът на настоятелите обсъждаше кандидатурата на участника, с достатъчно твърд глас аз заявих, че ще замина сам. Имам всички основания и права. От здравето си не се оплаквам. И така нататък. Никой не ми възрази.

Ето всъщност всичко. За самия експеримент нямам какво да разказвам. Налепен с датчици, не можех дори да шавна с пръсти, всичко се изпълняваше от автоматиката. Скокът протече без забележки. Чух двойното изгърмяване — старта и финала — и веднага разбрах, че се намирам в пашкула. Нито един прибор, изхвърлен зад борда, не работеше. По-точно всички стрелки стояха на нулите. Беше

абсолютно тъмно. Не защото зад борда се намираше празно пространство, но защото там нямаше нито време, нито пространство и следователно не съществуваше и самото понятие „извън борда“. Имаше само материя в някаква непозната ни засега форма. Тогава си помислих, че след моето завръщане тази форма ще престане да бъде непозната.

След три минути автоматиката се включи и аз се върнах обратно. Върнах се, за да попадна направо в ръцете на полицейския комисар, който ми връчи обвинение в престъпна безотговорност.

За първи път в живота си бях вбесен. И работата не е в това, че както се оказа, съм се върнал не след три минути, а след четири години и не и в това, че през това време Пъгоуошкият комитет беше постигнал своето и всички работи по моята тема бяха закрити, сътрудниците ми разгонили, а мене прославили като опасен маниак, играещ си със съдбините на света. Работата е там, че Инес беше се прехвърлила при Милър, при това нищожество! Все пак личното нещастие се понася много по-тежко, отколкото всички бедни на човечеството, които са се струпали на хоризонта... Всичко това на вас сигурно не ви е интересно и ви интересуват повече съдбините на света? Сигурен съм, че не те ви вълнуват. Всъщност вълнуват ви дотолкова, доколкото ако се промени светът, нещо може да се случи и с вас, а това вече не ви се иска.

Така че съвсем не е необходимо аз да бъда представян за чудовище. Аз съм точно такъв, каквито са и всички. Аз съм учен. Бях и ще си остана такъв. Ужасното е, че дори не ме запознаха с резултатите, които изнесох от пашкула. Върху всичко наложи табу комисията и международният съд.

За първи път в историята съдят учен за неговите идеи. В нито едно законодателство не се намери съответният член и аз бях предаден на международна колегия от съдебни заседатели.

Наричат ме Херострат. Но аз не съм търсил никаква слава. Това искаше моята жена, но и тя не успя да се прослави, захвърляйки ме, докато аз съм бил в пашкула на вселената. Какъв Херострат съм аз? Та аз не съм искал гибелта на никого. През целия си живот съм убивал само мухи и мравки. Не мога да гледам, когато плаче дете. Нямам никакви расови или други предразсъдъци. Смятам, че над всичко стои науката и истината. Нима за това съдят?

Моето пътешествие в пашкула на вселената не измени нищо в нашия свят. Гледам през прозореца и виждам на верандата полицейската охрана. Както и преди, всеки от полицаите има по три крака и рог на темето си. Всички са си като хора. Както и преди, по розовото небе плава жаркият син диск на слънцето. И както винаги в градината бродят четиридесеткраките добряци-онгури, пощипвайки си от сочната трева, нашепваща им своите тихи песни...

Утре по обяд съдебните заседатели ще произнесат своята присъда.

Разбира се, тя ще бъде: „Невинен“.

Публикувано в сп. „Наука и техника“, бр. 31/1981 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.